

# Vazduhoplovna komponenta savremenih borbenih dejstava

General-major *ANGEL ONČEVSKI*

**S**avremena borbena dejstva karakterišu se, pored ostalog, i učešćem svih vidova oružanih snaga. Dejstva na kopnu i moru neposredno su povezana sa dejstvima u vazдушnom prostoru i njima su znatno uslovljena. Stoga je vazduhoplovna komponenta u savremenim borbenim dejstvima veoma značajna. Takva njena uloga zasniva se na visokim taktičko-tehničkim i borbenim mogućnostima vazduhoplovnih snaga i sredstava. Vazduhoplovne snage su sposobne da praktično u realnom vremenu (»otkrio-uništio«) unište i neutrališu najvažnije protivnikove objekte (snage) u taktičkoj i operativnoj dubini, ostvare neprekidan i visok intenzitet vatrenih udara, kao bitne zahteve vatrenog uništenja protivnika u savremenim operacijama.

Integracija avijacije u sastave kopnenih snaga unela je značajne promene u sadržaj i način izvođenja borbenih dejstava na kopnu. Armijska avijacija, čiju osnovnu udarnu snagu čine helikopteri, značajno doprinosi povećanju borbenih mogućnosti jedinica, pre svega njihove pokretljivosti i vatrene moći.

Vazduhoplovne snage u savremenim borbenim dejstvima izvršavaju četiri težišna zadatka: (1) borba za prevlast u vazдушnom prostoru; (2) izviđanje iz vazduha; (3) vazduhoplovna vatrena podrška, i (4) prevoženje vazдушnim putem.

Savremene ratne operacije karakterišu se raznovrsnošću uslova njihovog početka i izvođenja, odlučnošću operativnih i strategijskih ciljeva, velikim zamahom i intenzitetom dejstva, brzinom promene operativne i strategijske situacije na bojištu (ratištu), angažovanjem i svestranim sa dejstvom svih vidova oružanih snaga, pri čemu ratnom vazduhoplovstvu pripada posebna uloga.

U vojnim doktrinama vodećih blokovskih i drugih razvijenih zemalja vazdušnoj komponenti rata, odnosno ulozi vazduhoplovnih snaga u oružanoj borbi na kopnu, moru i u vazдушnom prostoru pridaje se izuzetan značaj. Realizacija američke koncepcije »vazdušno-kopnene bitke«, koncepcije NATO »borbe sa drugim ešelonima (rezervama)«, kao i sovjetske koncepcije »dubokih bojeva i operacija«, odnosno upotrebe operativnih manevarskih grupa zasnovana je u znatnoj meri na masovnoj i efikasnoj upotrebi

vazduhoplovnih snaga u taktičkom i operativno-strategijskom domenu. Brzina izvođenja (vreme trajanja) i uspeh napadnih operacija kopnenih i pomorskih snaga bitno su uslovljeni stepenom izborne prevlasti u vazдушnom prostoru i njenim održavanjem tokom operacije (ili u vreme izvođenja njenih najvažnijih etapa), efikasnošću izviđanja iz vazdušnog prostora i kosmosa i vatrenih udara iz vazdušnog prostora u okviru neposredne (bliske) vazduhoplovne vatrene podrške i izolacije reiona borbenih dejstava.

Tehničko-tehnološka modernizacija vazduhoplovnih snaga, pre svega avijacije, i promene u ratnoj veštini bitno su uticale na povećanje njihove ofanzivne moći. Te snage su postale vitalni faktor u izvođenju napadnih i odbrambenih operacija na kopnu i moru, a njihova dejstva izraženi integralni deo ukupnih borbenih dejstava, posebno u domenu vazduhoplovne vatrene podrške. Vazduhoplovne snage imaju veliku udarnu moć, visoku manevarsku sposobnost, veliki prostorni zamah svojih borbenih dejstava, mogućnost da brzo izražavaju i prenose težište dejstva i da u vrlo kratkom vremenu nanesu snažne, uništavajuće udare po objektima na kopnu i moru u velikoj dubini protivnikovog rasporeda. U konvencionalnom ratu borbeni avijacija predstavlja jedno od glavnih sredstava za dejstvo po protivnikovim objektima u operativnoj dubini, a helikopterima se pridaje uloga primarnih vazduhoplovnih sredstava za povećanje pokretljivosti kopnenih i pomorskih snaga, njihove ubojne moći, naročito u protivoklopnoj i protivbrodskoj (protivpodmorničkoj) borbi, kao i u domenu rukovođenja i komandovanja, pre svega na taktičkom nivou.

Savremeni avioni i helikopteri, opremljeni pilotažnim, nišansko-navigacijskim, izviđačkim i drugim uređajima i sistemima visokih taktičko-tehničkih mogućnosti i naoružani raznovrsnim (streljačkim, artiljerijskim, raketnim, bombarderskim) naoružanjem velike preciznosti, ubojne i razorne moći, sposobni su da otkriju, raspoznaju i unište (neutrališu) pokretne i nepokretne objekte na kopnu, moru i u vazdušnom prostoru u svim vremenskim, zemljišnim i borbenim uslovima, odnosno da za kratko vreme prevezu veliki broj ljudi (borbenih grupa, desantnih jedinica, povređenih i obolelih i sl.) i velike količine materijalno-tehničkih sredstava na velika odstojanja. Oni su jedan od osnovnih činilaca u sistemu protivvazdušne odbrane oru-

žanih snaga i objekata na vlastitoj teritoriji i vazduhoplovne podrške kopnenih i pomorskih snaga, jedno od najvažnijih borbenih sredstava za postizanje i održavanje prevlasti u vazдушnom prostoru, prikupljanje obaveštajno-izviđačkih podataka, vatrenu podršku, vođenje protivelektronske borbe, obezbeđenje vazdušne pokretljivosti. Najnovija dostignuća u nauci, tehnici i tehnologiji, posebno u oblasti mikroelektronike, daju još snažniji impuls razvoju i usavršavanju aviona i helikoptera, njihove opreme i naoružanja, što će rezultirati znatnim povećanjem njihove efikasnosti u oružanoj borbi.

Masovna upotreba avijacije u svim oblicima i vidovima borbenih dejstava, i oružanoj borbi u celini, na kopnu, moru i u vazдушnom prostoru omogućila je veću dinamičnost tih dejstava, bitno je povećala borbene mogućnosti, obim i sadržaj zadataka koje izvršavaju svi rodovi kopnene vojske i ratne mornarice. Vazduhoplovna komponenta savremenih borbenih dejstava, zahvaljujući značajnom povećanju borbenih (prostornih, vremenskih, vatrenih) mogućnosti vazduhoplovnih snaga, kao i drugih rodova vojske sa kojima one sadejstvuju, dobila je i sve više poprima drukčiju fizionomiju, sadržaj i značaj. Kako se i u čemu to izražava – predmet je daljeg razmatranja u ovom radu.

## ULOGA VAZDUHOPLOVNE KOMPONENTE

Savremena borbena dejstva na kopnu, moru i u vazдушnom prostoru izvode se, prvenstveno, uz angažovanje jedinica svih vidova i rodova oružanih snaga. Njihova zajednička borbena dejstva u celini predstavljaju skupnost vatre, manevra i udara, usaglašenih po cilju, mestu i vremenu radi postizanja pobede u kratkom roku i sa minimalnim vlastitim gubicima. Uništenje (neutralisanje) protivnika ostvaruje se snažnim, sasređenim vatrenim udarima svih vrsta borbenih sredstava, sa kopna, mora i iz vazdušnog prostora, iznenadnim i odlučnim dejstvima svih angažovanih snaga i sredstava, njihovim elastičnim manevrom, krajnjim naprežanjem moralne i psihofizičke snage ljudstva. Dejstva na kopnu i moru neposredno su povezana i zavisna od dejstava u vazдушnom prostoru, a gledano šire – i u kosmosu. Interakcija između tih dejstava je direktna,

a prioritet zadataka, koji će se izvršavati, određuje se u okviru integrisane vazdušno-kopneno-pomorske bitke (borbe).

Pomenuta koncepcija vođenja vazdušno-kopnene bitke (operacije) pretpostavlja usklađivanje manevarskih dejstava taktičkih i združenih jedinica prvog ešelona operativno-strategijskog sastava sa dubokim vatrenim udarima raketnih i artiljerijskih jedinica, *avijacije*, uz obimnu upotrebu vazdušnodesantnih, vazdušnopokretnih (desantnojurišnih) i specijalnih jedinica, kao i sredstava za protivelektronsku borbu. Na taj način, dejstva u vazdušno-kopnenoj bici (operaciji) izводе se u dve sfere: na kopnu i u vazdušnom prostoru. Vazdušno-kopneno-pomorska bitka obuhvata i treću sferu – more. Stoga, može se reći da se kao sastavni element operativnog rasporeda snaga, pored kopnenog i pomorskog, javlja i »vazdušni ešelon«.

Vazduhoplovna (vazdušna) komponenta bitno utiče na opšte karakteristike savremenih borbenih dejstava, a pre svega na: masovnost upotrebe snaga i sredstava; sasređivanje glavnih napora (snaga) u određenom vremenu na najvažnijim pravcima; istovremeno nanošenje udara po protivniku, praktično na celoj dubini njegovog rasporeda; aktivnost, odlučnost i neprekidnost izvođenja borbenih dejstava; postizanje iznenađenja; ostvarenje brzih i obimnih manevara; obezbeđenje visoke žilavosti (zaštite od udara iz vazdušnog prostora); ostvarenje neprekidnog komandovanja i sadejstva. Takva, očito značajna uloga vazduhoplovne komponente, zasnovana je na visokim taktičko-tehničkim i borbenim mogućnostima vazduhoplovnih snaga i sredstava – aviona, helikoptera, bespilotnih letilica i dr. Avijacija, kao osnovna udarna i manevarska snaga vazduhoplovne komponente, karakteriše se:

- visokom fleksibilnošću, koja se ogleda u njenoj sposobnosti da brzo i selektivno izvršava različite zadatke na različitom prostoru, u različitim operativno-taktičkim uslovima koji se brzo i naglo menjaju;

- visokim manevarskim mogućnostima, što joj omogućava da iz rastresitog rasporeda na velikom prostoru brzo sasredi svoje snage na glavnim operativnim pravcima, da brzo menja svoje težište dejstva i izvodi manevar na vojištu i ratištu;

- mogućnošću da izvršava iznenadne udare po protivniku na čitavoj dubini njegovog operativnog rasporeda, uz

primenu različitih ubojnih sredstava (konvencionalnih i nuklearnih);

- velikom brzinom reagovanja kako u pogledu formiranja u jedinice i sastave različite taktičke (operativne) namene tako i u pogledu upotrebe po planu i pozivu, iz pripravnosti na zemlji i u vazдушnom prostoru;

- sposobnošću da veoma efikasno uništava ciljeve u vazдушnom prostoru u širokom opsegu visina i brzina, objekte na kopnu i moru u različitim vremenskim, zemljišnim (uslovima akvatorije) i borbenim uslovima;

- mogućnošću da prikuplja i prenosi zainteresovanim komandama podatke o otkrivenim objektima na velikom prostoru, za relativno kratko vreme, danju i noću u povoljnim i složenim meteorološkim uslovima;

- sposobnošću da prevozi i desantira vazdušne desante (taktičke, operativne, strategijske), kao i da prevozi ljudstvo i materijalno-tehnička sredstva na velika rastojanja za relativno kratko vreme;

- velikom žilavošću koju postiže merama maskiranja, zaštite, rastresitim rasporedom, manevrom, korišćenjem zaklona i skloništa.

Veoma značajna uloga vazduhoplovne komponente u savremenim borbenim dejstvima uslovljena je, pre svega, zahtevima koji proizlaze iz fizionomije i ciljeva ratnih dejstava. U sadašnjim uslovima planira se da se već u početnom periodu rata snažnim dejstvima dezorganizuje državno i vojno rukovođenje i komandovanje, unište (neutrališu) najvažniji objekti i snage u taktičkoj i operativnoj dubini protivničkog rasporeda i time stvore povoljni uslovi za uvođenje u borbu glavnih grupacija vlastitih oružanih snaga i neutralisanje (sprečavanje) mogućih uzvratnih dejstava protivnika. Primaran značaj imaju dejstva za sprečavanje pokreta, razvoja i uvođenja u borbu drugih ešelona, razbijanje glavnih snaga avijacije, narušavanje sistema protivvazdušne odbrane i obezbeđenje desantiranja i podrške dejstava jakih vazdušnih (pomorskih) desanata i vazdušno-pokretnih (desantnojurišnih) snaga. Pri tome, uništenje i neutralisanje protivničkih objekata praktično u realnom vremenu (»otkrio-uništio«), neprekidnost i visok intenzitet vatrenih udara koji se nanose glavni su zahtevi vatrenog uništenja protivnika u savremenim operacijama. Upravo u tome vazduhoplovne snage (avijacija), zahvaljujući njihovim već pomenutim karakteristikama, mogu da imaju od-

lučujuću ulogu. Snažnim masovnim udarima, usklađenih sa dejstvima raketnih i artiljerijskih jedinica, uz korišćenje ubojnih sredstava velike preciznosti, ubojne i razorne moći, vazduhoplovne snage mogu u kratkom roku da nanesu teške gubitke glavnim grupacijama protivnikovih oružanih snaga i unište (neutrališu) najvažnije objekte na celoj dubini protivnikovog operativnog rasporeda i time bitno da promene odnos snaga u svoju korist, i predodrede tok i ishod operacije.

Dobro pripremljen, pravovremeno i brzo izveden manevar jeste jedan od odlučujućih faktora od kojih zavisi uspešno izvršenje borbenih zadataka u boju i operaciji. U savremenim borbenim dejstvima značaj manevra snagama, sredstvima, vatrom (udarima) i materijalno-tehničkim sredstvima bitno je povećan. Smatra se da velike izgleda na uspeh ima onaj ko uspe da preduhitri protivnika u središivanju napora (snaga) i potrebnog broja borbenih sredstava na odlučujućem pravcu i postigne iznenađenje u nanošenju snažnih vatrenih udara.

Borbeni avioni i helikopteri su visokomanevarska borbeno sredstva koja, zahvaljujući sposobnosti za izvođenje brzog manevra letom (vatrom), omogućavaju da se protivnik preduhitri u nanošenju dubokih, snažnih i iznenadnih vatrenih udara. Iznenadnost udara, prema nekim tvrdnjama, povećava efikasnost angažovanih sredstava za dva i po puta. U napadu, pri sprečavanju protivnapada snaga iz dubine, i u odbrani veliki značaj ima manevar udarima *avijacije*, raketnih jedinica i vatrom artiljerije, zbog velike brzine (kratkoće vremena) kojom može da se izvrši, kao i manevar protivoklopnim pokretnim odredima za zaprečavanje koji u svom sastavu imaju brojne protivoklopne helikoptere.

Transportni helikopteri omogućavaju brz manevar vazдушnim putem, čije su prednosti brzina izvođenja, manja zavisnost od zemljišta, mogućnost iskrcavanja taktičkih desanata i dotura materijalno-tehničkih sredstava praktično u svakom rejonu. Manevar vazдушnim putem često može da bude odlučujući za postizanje uspeha u savremenim napadnim borbenim dejstvima. Ovo pogotovu kad se ima u vidu činjenica da upotreba nuklearnih i drugih ubojnih sredstava velike razorne moći na bojištu izaziva velike požare, rušenje deonica puteva i osetljivih objekata na njima (mostova, tesnaca, prevoja i sl.), poplave zbog rušenja brana,

zone radioaktivnog zagađenja, kao i postavljanje velikih minskih polja. U tim uslovima mogućnosti manevra kopnenim komunikacijama biće znatno ograničene, radi čega će manevar vazдушnim putem biti više primenljiv.

Udeo vazduhoplovnih snaga u vatrenom uništenju protivnika znatno je povećan, posebno kad su u pitanju objekti u dubini protivnikovog rasporeda. Dejstva avijacije po tim objektima imaju veliki značaj kako u odbrambenim tako i u napadnim operacijama.

U doktrinama vodećih blokovskih sila odbrambena dejstva se razmatraju kao privremena prinudna mera koja se preduzima s ciljem da se neutrališu prednosti napadača, da se unište njegove glavne grupacije, preotme inicijativa i pređe u odlučan napad. Pri tome se glavni naponi usredsređuju na uništenje protivnikovih snaga ne samo u vreme njihove pripreme za prelazak u napad nego i na daljim prilazima odbrane, u rejonima prikupljanja, u pokretu iz dubine ka liniji fronta i u razvoju, posebno kada savlađuju prepreke (manje i veće vodene prepreke, prevoje, tesnace i sl.).

U savremenoj napadnoj operaciji jedan od ključnih zadataka je borba protiv operativnih rezervi protivnika, koja predstavlja skup posebnih mera i aktivnosti i obuhvata: izviđanje (otkrivanje i praćenje) rezervi, dejstvo po njima u rejonima prikupljanja, u pokretu ka liniji fronta, razvoju i uvođenju u borbu (izvođenju protivudara).

U odbrambenoj i u napadnoj operaciji, koje se izvode uz upotrebu konvencionalnog oružja, u borbi protiv drugih ešelona i rezervi protivnika, vazduhoplovnim snagama pripada posebno važna uloga. Dejstva po rezervama u rejonima prikupljanja i u njihovom pokretu ka liniji fronta, razvoju i uvođenju u borbu, a u većini slučajeva i pri izvođenju protivnapada (protivudara), izvodi prvenstveno avijacija, naravno u tesnom sadejstvu sa ostalim snagama i sredstvima.

Pored toga, vazduhoplovne snage omogućavaju pouzdanu vatrenu podršku i u manevarskim borbenim dejstvima, uključujući i podršku snaga koje su duboko prodrle (poput operativnih manevarskih grupa),<sup>1</sup> vazдушnih i pomorskih desanata i dr. Veliki radijus dejstva, velika nosi-

<sup>1</sup> Dubina bližeg zadatka operativne manevarske grupe fronta može da dostigne 250–300 km, a naredni – 300–350 km pri srednjem tempu napada 80–100 km na dan. Pri tome, operativna manevarska grupa može da se odvoji od glavnih snaga fronta i prodre duboko u pozadinu protivnikovog rasporeda.

vost različitih ubojnih sredstava, velika brzina reagovanja (vreme od otkrivanja objekta dejstva do vatrenog udara), sposobnost dejstva u svim vremenskim uslovima i sl., borbenoj avijaciji omogućavaju efikasnu i neprekidnu podršku dejstvima snaga na širokom frontu i u velikoj dubini.

Izražena aktivnost i odlučnost dejstva bitne su karakteristike savremenih borbenih dejstava. One se u znatnoj meri zasnivaju na iskorišćenju povećane pokretljivosti i manevarskih sposobnosti jedinica gotovo svih rodova, pri čemu vazдушna pokretljivost ima poseban značaj. Zbog nagle i brze promene situacije, koja označava suštinsku kvalitativnu promenu odnosa snaga i sredstava, sastava i rasporeda vlastitih i protivnikovih grupacija, načina borbenih dejstava i prelaza iz jednog vida borbenih dejstava u drugi i sl., brzina, aktivnost i odlučnost dejstva dobijaju na značaju. Vazduhoplovne snage u tome imaju značajnu ulogu time što mogu jedinicama kopnene vojske da obezbede visoku pokretljivost kao osnov za brzo iskorišćenje rezultata nuklearnih i drugih vatrenih udara, obezbeđenje visokog tempa napada i silovitog prodora u dubinu protivnikovog rasporeda.

Uzajamna povezanost brzine, prostora i vremena izvođenja savremenih borbenih dejstava veoma je izražena. Vreme za pripremu početnih podataka za gađanje, navođenje oruđa na cilj, lansiranje raketa, vatrenog dejstva (gađanja, raketiranja i bombardovanja) iz vazdušnog prostora smanjilo se skoro 10–15 puta<sup>2</sup> u odnosu na ranije. Takvo skraćivanje vremena nalaže jedinicama da veoma brzo izvedu manevar radi izlaska ispod udara ili da preduzmu druge mere zaštite. Transportni helikopteri, posebno na neprohodnom i teško prohodnom zemljištu za druga transportna sredstva, mogu da obezbede izvođenje tako brzog manevra.

Zbog svojih manevarskih i vatrenih mogućnosti, vazduhoplovne snage su integrisane i u snage za brze intervencije. Tako, na primer, američke snage za brze intervencije, pored snaga 82. vazdušnodesantne i 101. vazdušnopokretne divizije, u svom sastavu imaju veći broj skvadrona taktičke avijacije,<sup>3</sup> uz mogućnost angažovanja (u operativnoj potči-

<sup>2</sup> Za ostvarenje ciklusa »otkrio-uništio« za izviđačko-udarni sistem »Asolt brejker« potrebno je svega oko 6–10 min.

<sup>3</sup> Zastupljeni su različiti tipovi borbenih aviona, kao što su: F-14, F-15, F-16, F/A-18, A-6E, A-7E i sl.

njenosti za vreme izvođenja operacije) i strategijskih bombardera *B-52*, strategijskih izviđačkih aviona *SR-71* i aviona *E-3A* iz sistema *AWACS*. Prema potrebi, laka pešadijska divizija može da bude prevezena transportnim avionima *C-5A galaksi* i *C-141 starlifter* iz SAD u jugozapadnu Aziju za 4 dana, vazdušnodesantna divizija za 8,5, vazdušnopokretna za 9,5 i motorizovana divizija za 11 dana. U okviru vežbe »Brajt star-82« izvršeno je desantiranje jednog ojačanog bataljona iz sastava 82. vazdušnodesantne divizije, tako što je avionima *C-141 starlifter* iz SAD izvršen let do rejonu desantiranja na teritoriji Egipta bez usputnog sletanja. Planovima upotrebe snaga za brze intervencije predviđeno je da taktička avijacija u vreme zauzimanja i širenja mostobrana (placdarma) izbori i održi prevlast u vazдушnom prostoru, vrši izolaciju rejonu borbenih dejstava, pruža neposrednu (blisku) vatrenu podršku kopnenim snagama i izviđa iz vazduha. Strategijski bombarderi *B-52*, ukoliko se angažuju, dejstvuju iz dalekih baza po protivnikovim objektima u dubini.

Integracija avijacije u sastav kopnenih snaga unela je značajne promene u sadržaj, način izvođenja, aktivnost i neprekidnost borbenih dejstava na kopnu. Armijska avijacija, čiju snagu čine helikopteri različite namene, laki avioni i bespilotne letilice, smatra se jednim od najvažnijih sredstava kojima se bitno povećavaju borbene mogućnosti jedinica kopnene vojske, a pre svega njihova pokretljivost i vatrena moć.

Zahvaljujući visokim letno-tehničkim mogućnostima helikopteri su se brzo afirmisali na bojištu. Oni su sposobni da izvršavaju različite zadatke, među kojima: uništenje (neutralisanje) tenkova i drugih oklopnih sredstava, desantiranje vazdušnih desanata, miniranje iz vazdušnog prostora, prevoženje ljudstva i materijalno-tehničkih sredstava, izviđanje i osmatranje, protivelektronska dejstva, obezbeđenje komandovanja i dr. Za borbene helikoptere se sve češće tvrdi da su »najuniverzalnije i najpreciznije borbeno sredstvo za borbu protiv tenkova«<sup>4</sup> i da će u budućem ratu oni biti jedno od najzastupljenijih borbenih sredstava na bojištu. Uvođenje respektivnih helikopterskih snaga u sa-

<sup>4</sup> Ceni se da helikopter *AH-15 Kobra-Tou* može u jednom letu sa svojih 8 protivoklopnih vođenih raketa tipa *Tou* da uništi dva-tri tenka, helikopter *AH-64A* sa svojih 16 protivoklopnih vođenih raketa tipa *Hellfajr* – do šest tenkova, a četa helikoptera sa protivoklopnim vođenim raketama tipa *Tou* – 80–100 tenkova.

stav jedinica kopnene vojske (helikopterski pukovi, odnosno brigade u armijama – armijskim korpusima, eskadrile u motostreljačkim, odnosno tenkovskim divizijama), kao i mesto, uloga i značaj koji im se pridaje doveli su do toga da jedinice borbenih helikoptera postanu element borbenog rasporeda jedinice kopnene vojske u čijem su sastavu. Praksa iz lokalnih ratova i vežbi pokazala je da je najracionalnije da se borbeni helikopteri koriste zajedno sa ostalim borbenim sredstvima jedinica kopnene vojske i avionima taktičke avijacije, na težišnim pravcima, u odlučnom momentu, za dejstvo po najvažnijim ciljevima. Borbeni helikopteri su vrlo efikasno borbeno sredstvo za neposrednu vatrenu podršku jedinica kopnene vojske, u okviru koje mogu da uništavaju tenkove, borbena vozila, artiljerijska oruđa, lansirne uređaje, živu silu, protivnikove helikoptere u vazдушnom prostoru i dr. U protivoklopnoj borbi, u napadu, dejstvuju po neprijateljevim oklopnim jedinicama koje vrše protivnapad (protivudar), a u odbrani – uništavaju protivnikove tenkove na prilazima odbrambenim linijama i u dubini rasporeda vlastitih jedinica.

Iskustva iz lokalnih ratova, posebno na Bliskom istoku, potvrdila su visoku efikasnost bespilotnih letilica<sup>5</sup> i nagovestila njihov dalji intenzivni razvoj. Savremene bespilotne letilice mogu da izvršavaju različite zadatke: otkrivanje i uništenje objekata na zemlji u taktičkoj dubini, pre svega onih koji su jako branjeni sredstvima protivvazdušne odbrane; izviđanje iz vazduha (radio-tehničko, televizijsko, aerofoto); vođenje protivelektronske borbe; neutralisanje sistema protivvazdušne odbrane na određenom pravcu (zoni); meteorološka osmatranja i dr.

Upotreba bespilotnih letilica pokazala se celishodnom na početku operacija kada je dejstvo aviona i helikoptera neracionalno zbog znatnih gubitaka u ljudstvu i tehnici. Posebno je efikasno dejstvo bespilotnih letilica po stacionarnim objektima – komandnim mestima, radarskim stanicama, skladištima goriva i ubojnih sredstava, mostovima, tunelima i dr.

Može se zaključiti da je armijska avijacija unela značajne promene u sadržaj i način pripreme i izvođenja borbenih dejstava: osnovnim elementima boja – vatri, manevru, udaru – daje kvalitetno novi sadržaj (silinu, brzinu, izne-

<sup>5</sup> U ratu u Vijetnamu američki bespilotni avioni-izviđači izvršili su oko 2 odsto ukupnog broja avio-poletanja izviđačke avijacije.

nadnost); povećala je manevarske mogućnosti kopnenih snaga;<sup>6</sup> omogućava brz manevar vatrom, naročito u protivoklopnoj borbi, manevar vatrenim sredstvima, preprekama (minskim poljima); obezbeđuje neprekidnost neposredne vatrene podrške jedinica, iskrcavanje taktičkih desanata, izvršenje vazdušnoprenosnih (desantnojurišnih) prepada; povećava prostorni zamah i sveobuhvatnost obezbeđenja borbenih dejstava (izviđanje, protivelektronska borba, komandovanje).

Vazduhoplovne snage dejstva izvode uglavnom u sadejstvu sa snagama i sredstvima ostalih rodova i vidova oružanih snaga. Međutim, one mogu da izvode i samostalna dejstva – vazduhoplovne operacije, koje, u krajnjem, čine integralni deo ukupnih ratnih dejstava i utiču na borbeno dejstva na kopnu i moru.

Vazduhoplovna operacija obično je sastavni deo operacije stratezijskog značaja na vojištu (ratištu), ali može da bude i samostalna. Vazduhoplovnim operacijom ostvaruje se jedan od sledećih ciljeva (zadataka): uništenje (razbijanje) avijacijskih, raketno-nuklearnih i grupacija snaga protivvazdušne odbrane; uništenje operativnih ili stratezijskih rezervi; bitno smanjenje vojnoekonomskog potencijala, dezorganizovanje državnog i vojnog rukovođenja i komandovanja, narušavanje saobraćaja.

## SADRŽAJ VAZDUHOPLOVNE KOMPONENTE

Sadržaj vazduhoplovne komponente savremenih borbenih dejstava izražava se zadacima koje vazduhoplovne snage izvršavaju u njima. Vazduhoplovne snage (avijacija) mogu da izvršavaju različite zadatke, samostalno i u sadejstvu sa snagama i sredstvima drugih vidova i rodova oružanih snaga, izvodeći pri tome različite oblike borbenih dejstava – od borbe do operacije. Ipak, može se uslovno reći da sadržaj vazduhoplovne komponente savremenih borbenih dejstava čine četiri glavna zadatka: (1) borba za prevlast u vazdušnom prostoru; (2) izviđanje iz vazduha; (3) vazduhoplovna vatrena podrška, i (4) prevoženje vazdušnim putem.

*Borba za prevlast u vazdušnom prostoru* jedan je od glavnih zadataka vazduhoplovnih snaga, a ostvarenje i odr-

<sup>6</sup> Pomoću helikoptera brzina premeštanja povećana je 8–10 puta u odnosu na zemaljska transportna sredstva, nezavisno od prohodnosti zemljišta.

žavanje te prevlasti osnovni su preduslovi za uspešno izvođenje operacija na kopnu i, posebno, na moru. Kvantitativnim i kvalitativnim povećanjem sredstava za napad iz vazdušnog prostora povećali su se značaj, složenost i zamah borbe za prevlast u vazdušnom prostoru, jačina (broj) snaga i sredstava koji se u njoj angažuju, a i načini izvođenja borbenih dejstava.

Borba za prevlast u vazdušnom prostoru integralni je deo ukupne oružane borbe, jedan od bitnih i veoma poželjnih, ali ne i *odlučujućih* preduslova za pobedu nad protivnikom na kopnu, moru i u vazdušnom prostoru. Ona je, takođe, bitan preduslov za ostvarenje vatrene nadmoćnosti na kopnu i prevlasti na moru.

Naša strategija oružane borbe ističe značaj prevlasti u vazdušnom prostoru, ali njen uticaj na ishod borbe i rata u celini nije odlučujući, što znači da razne vidove i oblike borbenih dejstava naše oružane snage mogu uspešno da izvode kako u uslovima vlastite prevlasti u vazdušnom prostoru tako i bez nje, odnosno u uslovima protivnikove prevlasti.

Bez obzira na izvesna razilaženja vojnih stručnjaka u pogledu značaja i uticaja prevlasti u vazdušnom prostoru na uspeh operacija na kopnu i moru, činjenica je da ona bitno doprinosi uspešnom izvršenju mnogih borbenih radnji i aktivnosti, kao što su: pokret, razvoj i uvođenje u borbu drugih ešelona i rezervi; izvođenje protivnapada i protivudara; prevoženje i desantiranje vazdušnih i pomorskih desanata i dr. Treba učiniti sve da se prevlast ne izgubi. Gubitak avijacije, glavnog sredstva u borbi za prevlast, u savremenom ratu je veoma neprihvatljivo stanje, jer njene borbene mogućnosti ne mogu ničim da se kompenziraju. Iskustva iz drugog svetskog rata i lokalnih ratova posle njega nedvosmisleno pokazuju da oružane snage koje su izgubile avijaciju znatno su umanjile svoju sposobnost da se štite ne samo od dejstava iz vazdušnog prostora nego i na zemlji i moru.

*Izvidanje iz vazduha* predstavlja veoma efikasan način da se u kratkom roku prikupe podaci o protivniku, zemljištu, vremenu i sl. na velikom prostoru.<sup>7</sup>

Međutim, u uslovima postojanja vođenih i samovođenih ubojnih sredstava, protivoklopnih raketnih sistema i

<sup>7</sup> Američki izviđački avion *TR-1* za jedan čas leta može da snimi akvatoriju površine 680.000 km<sup>2</sup>.

drugih modela visokopreciznog oružja sve je manji problem uništiti čak i malorazmerne ciljeve a sve teže otkriti ih i podatke o njima pravovremeno dostaviti odgovarajućim komandama. Drugim rečima, raste protivrečnost između povećanih potreba komandovanja i mogućnosti izviđanja iz vazduha. Rešenje te protivrečnosti vidi se u objedinjavanju ubojnih i sredstava za izviđanje u jedinstvene sisteme, razvoju novih tehničkih sredstava za izviđanje i povećanje njihove informacione sposobnosti.

Poznati izviđačko-udarni sistemi obezbeđuju spregu, u realnom vremenu, procesa izviđanja i uništenja ciljeva. U pogledu razvoja novih tehničkih sredstava za izviđanje iz vazduha najavljen je razvoj »nevidljivih« aviona – izviđača primenom tehnologije »stelt«, izgradnja vazdušnokosmičkih izviđačkih aviona, kao i radarskih, infracrvenih, laserskih i aerofoto-uređaja povećanih mogućnosti. Povećanje informacione sposobnosti sredstava za izviđanje i izviđanja iz vazduha u celini treba da se ostvari opremanjem aviona kompleksnom izviđačkom aparaturom ili sa više uređaja istog tipa, izviđačkim uređajima za izviđanje po svakom vremenu i primenom novog, efikasnog načina obrade informacija bilo na samom izviđačkom avionu bilo u prijemnom centru na zemlji.

Očito je da se čine veliki naponi da se izviđanje učini efikasnijim i uskladi sa rastućim potrebama savremenih borbenih dejstava. Komandama taktičkog, operativnog i strategijskog nivoa izviđanje iz vazduha mora da obezbedi podatke o: neposrednim pripremama protivnika za otpočinjanje napada; grupisanju glavnih grupacija i njihovom manevru; položaju sredstava protivvazdušne odbrane, komandnih mesta, raketno-nuklearnih sredstava; baziranju avijacije i dr. Iskustva iz lokalnih ratova i izvedenih vežbi pokazuju da tok i ishod borbenih dejstava na bojištu (ratištu) direktno zavise od stabilnosti i neprekidnosti rukovođenja i komandovanja vlastitim snagama, s jedne, i mogućnosti da se dezorganizuje rukovođenje i komandovanje protivnikovim snagama, s druge strane.

Automatizacija sistema rukovođenja i komandovanja znatno povećava njegove operativne mogućnosti, ali se istovremeno smanjuje njegova zaštićenost zbog zasićenosti elektronskim uređajima koji su osetljivi na ometanje. Čine se veliki naponi da se sistemi komandovanja što bolje zaštite od svih vrsta opasnosti – fizičkog uništenja, dezinformacija,

misanja, elektronskog ometanja i sl. Navodno poznati integrisani sistem izviđanja i komandovanja C<sup>3</sup>I koji se uvodi u upotrebu u oružanim snagama zapadnih zemalja trebalo bi da omogući visoku efikasnost i znatnu zaštitu sistema komandovanja od protivdejstva protivnika.

Drugim rečima, savremena borbeno dejstva zahtevaju neprekidan tok informacija, tačnih, potpunih i pravovremenih, a izviđanje iz vazduha, kao deo kompleksnog sistema izviđanja, bez obzira na svoje slabosti predstavlja jedan od najpouzdanijih i najbogatijih izvora informacija.

*Vazduhoplovna vatrena podrška* sastavni je deo vatrene uništenja protivnika, usmerena na uništenje, pre svega, nuklearnih i vatrene sredstava protivnika, njegovih drugih ešelona i rezervi, otpornih tačaka, komandnih mesta i dr.

Kao jedan od sadržaja vazduhoplovne komponente savremenih borbenih dejstava, vazduhoplovna vatrena podrška mora da se organizuje i izvodi tako da se obezbedi: tesno sadejstvo između avijacije i jedinica kopnene vojske i ratne mornarice koje se podržavaju; pravovremenost izvršenja zadataka. Vreme reagovanja avijacije mora da bude usklađeno sa zahtevima situacije, odnosno da se iznalaze načini da se ono maksimalno skрати; neprekidnost podrške danju i noću u povoljnim i složenim meteorološkim uslovima; usklađenost udara iz vazdušnog prostora i na zemlji, kao uslov povećanja efikasnosti podrške i bezbednosti vlastitih snaga (sprečavanja međusobnog uništenja).

Sušтина i smisao vazduhoplovne vatrene podrške je u tome da se ojača vatrena moć podržavanih jedinica, sadejstvuje u vatrenom uništenju protivnika pri izvođenju pojedinih važnih oblika borbenih dejstava i time stvore uslovi za uspešno izvršenje zadataka uz minimalne gubitke vlastitih snaga.

U okviru vazduhoplovne vatrene podrške avijacija će u napadnim dejstvima podržati svoje snage prvenstveno pri proboju organizovane odbrane, uvođenju drugog ešelona i rezervi u borbu, nasilnom prelazu velikih vodenih prepreka i dr., a u odbrani – prvenstveno u sprečavanju pokreta, razvoja i uvođenja u borbu snaga protivnika, pri izvođenju protivnapada i protivudara, vatrenom uništenju protivnika koji je prodro u dubinu, itd.

Uvođenjem u naoružanje vođenih ubojnih sredstava (raketa, bombi, kaseta sa potkalibarnom municijom i sl.) i

sredstava prostornog dejstva mogućnosti avijacije u vatrenoj podršci znatno su porasle.<sup>8</sup> To, međutim, ne znači da su problemi vatrene podrške rešeni. Uporedo sa razvojem vazduhoplovnih ubojnih sredstava i nišansko-navigacijskih sistema aviona došlo je i dolaziće do promena u pokretljivosti i žilavosti ciljeva na zemlji, njihove protivvazdušne odbrane, maskiranja i sl. Nužnost iznalaženja novih rešenja u vatrenoj podršci je očita i neizbežna.

*Prevoženje vazдушnim putem*, kao način povećanja vazdušne pokretljivosti jedinica, obezbeđenju manevra, komandovanja, desantiranja vazdušnih desanata i dr. predstavlja značajan element efikasnosti borbenih dejstava. Čine se napori da se usavrše sredstva za vazdušni transport u pogledu njihove nosivosti, doleta, poletno-sletnih karakteristika i dr., čime će se ovom sadržaju vazduhoplovne komponente borbenih dejstava dati novi kvalitet.

### *Zaključak*

Savremena borbeni dejstva, pored velikog zamaha, intenziteta, odlučnosti ciljeva, brze i nagle promene situacije na bojištu (ratištu), karakterišu se učešćem svih vidova oružanih snaga. Dejstva na kopnu i moru neposredno su povezana i uslovljena dejstvima u vazdušnom prostoru.

Vazduhoplovna komponenta bitno utiče na opšte karakteristike savremenih borbenih dejstava. Njena tako značajna uloga i uticaj zasnovani su na visokim taktičko-tehničkim i borbenim mogućnostima njenih snaga i sredstava – aviona, helikoptera, bespilotnih letilica i dr., i uslovljeni, pre svega, zahtevima koji proizlaze iz fizionomije i ciljeva ratnih dejstava. Vazduhoplovne snage su sposobne da praktično u realnom vremenu (»otkrio-uništio«) unište i neutrališu najvažnije protivnikove objekte (snage) u taktičkoj i operativnoj dubini, ostvare neprekidan i visok intenzitet vatrenih udara, kao bitne zahteve vatrenog uništenja protivnika u savremenim operacijama.

Manevru, tom važnom elementu svakog oblika borbenih dejstava, vazduhoplovne snage, zahvaljujući svojim visokim manevarskim sposobnostima, daju novi sadržaj i

<sup>8</sup> Kasetna ubojna sredstva su 3–4 puta, a laserski vođene bombe 40 puta efikasnije od običnih ubojnih sredstava. Broj avio-poletanja za uništenje jednog komandnog mesta upotrebom vođenih kasetnih bombi tipa LAD manji je 4–5 puta u odnosu na dejstvo običnim bombama.

kvalitet, posebno kad je u pitanju manevar vatrom (udari-ma), snagama i sredstvima (borbenim i materijalno-tehnič-kim). Manevar vazdušnim putem, zbog svoje brzine i neza-visnosti od prohodnosti zemljišta, često može da bude od-lučujući za uspeh u savremenim bojevima i operacijama.

U ratu konvencionalnim oružjem vazduhoplovnim sna-gama (borbenoj avijaciji) pripada najvažnija uloga u borbi protiv drugih ešelona i rezervi protivnika, kao i u vatrenoj podršci snaga koje izvode manevarska borbeni dejstva i dejstva u dubini protivnikovog rasporeda.

Integracija avijacije u sastave kopnenih snaga unela je značajne promene u sadržaj, način izvođenja, aktivnost i neprekidnost borbenih dejstava na kopnu. Armijska avija-cija, čiju osnovnu udarnu snagu čine borbeni helikopteri, jedno je od značajnih sredstava u rukama opštevojnih ko-mandanata za povećanje borbenih mogućnosti jedinica, pre svega njihove pokretljivosti i vatrene moći. Osnovnim elementima boja – vatri, manevru, udaru – dala je novi kvalitet: silinu, brzinu, zamah, iznenadnost.

Sadržaj vazduhoplovne komponente savremenih bor-benih dejstava izražava se putem, uglavnom, četiri težišna zadatka koje vazduhoplovne snage izvršavaju: borba za prevlast u vazdušnom prostoru, izviđanje iz vazduha, vaz-duhoplovna vatrene podrška i prevoženje vazdušnim pu-tem.

Vazduhoplovnim snagama pripada najvažnija uloga u ostvarivanju i održavanju prevlasti u vazdušnom prostoru – jednog od veoma važnih preduslova za uspešno izvođe-nje operacija na kopnu i, posebno, na moru. Izviđanje iz vazduha, kao deo kompleksnog sistema izviđanja, predstavlja jedan od najpouzdanijih i najbogatijih izvora informaci-ja, a vazduhoplovna vatrene podrška, kao sastavni deo ukupnog vatrene uništenja protivnika – sredstvo za ojača-nje vatrene i udarne moći kopnenih i pomorskih snaga. Prevoženjem vazdušnim putem pokretljivost (manevar) kopnenih jedinica, a delom i pomorskih snaga, dobila je sasvim novu dimenziju.

Neprekidne promene u vojnoj nauci, tehnici i tehnolo-giji dovodiće do razvoja novih borbenih sredstava i novih taktičkih postupaka, što će neminovno unositi promene u sadržaj i način izvođenja savremenih borbenih dejstava, a time i u njihovu vazduhoplovnju komponentu.

## S U M M A R Y

## AIR COMPONENT OF MODERN COMBAT OPERATIONS

Modern combat operations are characterized by participation of all the armed forces services. Operations on land and at sea are directly connected with operations carried out in the air space and are also considerably dependent on them. The air component plays therefore a considerably significant role in modern armed forces' operations. Such its role is based on high tactical-technological and combat properties and abilities of air forces and their equipment. The air forces are able to destroy or neutralize, practically in real time («detected-destroyed»), the most significant enemy installations (forces) in tactical and operational depth, to attain and maintain a continuous and high intensity of fire strikes as one of the essential requirements within the framework of destruction of enemy forces by fire action in modern operations.

Integration of aviation elements in the land forces formations has introduced significant changes in the contents and methods of carrying out of combat operations on the part of these forces. The Army aviation, whose strike power consists first of all of helicopters, significantly contributes to the combat abilities of land forces units, in the first place to their mobility and fire power.

The air forces are to carry out the following four basic tasks in modern combat operations: (1) combat for gaining and maintaining the superiority in the air space; (2) air reconnaissance; (3) air fire support; and (4) air transportation.

## R É S U M É

## LA COMPOSANTE AÉRIENNE DES ACTIONS DE COMBAT CONTEMPORAINES

Les actions de combat contemporaines sont caractérisées, entre autre, par la participation de toutes les armées des forces armées. Les actions sur terre et sur mer sont directement liées à celles conduites dans l'air et en sont considérablement conditionnées. C'est pourquoi la composante aérienne est très importante dans les actions de combat modernes. Elle doit son rôle si important au fait que les forces et les moyens de l'air présentent des capacités de combat tactiques-techniques très importantes. D'une manière effective en un temps réel («découvert – détruit») les forces de l'air sont capables de détruire et neutraliser les principales installations (forces) de l'adversaire en profondeur tactique et opérationnelle, de réaliser, sans solution de continuité, une grande intensité des coups de feu, celle-ci étant l'une des principales conditions de la destruction par le feu de l'adversaire dans les opérations contemporaines.

L'intégration de l'aviation dans les formations des forces de terre a apporté d'importants changements dans le contenu et la manière de conduire les actions de combat sur terre. L'aviation de l'armée dont la principale force de coup est constituée par les hélicoptères, contribue considérablement à faire accroître les capacités de combat des unités, notamment à leur mobilité et leur puissance de feu.

Les forces de l'air engagées dans les action de combat modernes accomplissent les quatres tâches importantes suivantes: (1) lutte pour la domination dans l'espace aérien; (2) reconnaissance aérienne; (3) soutien de feu aérien et (4) transport aérien.

## Р Е З Ю М Е

### ВОЕННО-ВОЗДУШНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ СОВРЕМЕННЫХ БОЕВЫХ ДЕЙСТВИЙ

Современные боевые действия характеризуются, кроме остального, и участием в них всех видов вооруженных сил. Действия на земле и море непосредственно связаны с действиями в воздушном пространстве и ими значительно обусловлены. Поэтому военно-воздушная составляющая в современных боевых действиях является весьма значительной. Такая ее роль основывается на высоких тактическо-технических и боевых возможностях военно-воздушных сил и средств. Военно-воздушные силы способны практически в реальном времени («обнаружил-уничтожил») уничтожать и поваять важнейшие объекты противника (силы) в тактической и оперативной глубине, осуществлять непрерывную и высокую интенсивность огневых ударов, как один из существенных требований огневого уничтожения противника в современных операциях.

Интеграция авиации и соединений сухопутных войск внесла значительные изменения в содержание и способ ведения боевых действий на земле. Армейская авиация, основу которой составляют вертолеты, вносит значительный вклад в повышение боевых возможностей войск, прежде всего маневренности и огневой силы.

Военно-воздушные силы в современных боевых действиях выполняют четыре основных задания: (1) борьбу за превосходство в воздушном пространстве; (2) воздушную разведку; (3) авиационную огневую поддержку, и (4) воздушный транспорт.